

EKBER RÂDÎ VE BÂRÂN ADLI ÖYKÜSÜ' Çev. Pelin Seval ÇAĞLAYAN*

Özet

Ekber Râdî (1318-1386 hş./1939-2007 m.) modern İran edebiyatının tanınmış öykü ve oyun yazarlarından. Asıl mesleği öğretmenlik olan yazar, çocukluk yıllarından itibaren öykü yazmaya büyük bir ilgi duymuştur. Dönemin önde gelen öykü yazarı Sâdık Hidâyet'in etkisi altında kalmıştır. Oyunları Rus tiyatro yazarı Anton Çehov ve Norveçli oyun yazarı ve şair Henrik Ibsen ile karşılaştırılmıştır.

1959 (1338 hş.) yılında Tahran'da yayımlanan günlük gazete Ittilâat tarafından düzenlenen öykü yarışmasında "Bârân" (Yağmur) adlı öyküsü birincilik ödülünü almıştır. İnce ve ayrıntılı tasvirlerle, kısa ve anlamlı cümlelerle süslediği öyküsünde sade bir dil kullanmıştır. Yazar, bu öyküde çiftçilerin kuraklıktan dolayı ürün alamamaları nedeniyle çektikleri sıkıntıların ve endişelerin bir aile üzerindeki etkilerinden bahsetmiştir.

Bu çalışmada Ekber Râdî'nin hayatı kısaca anlatılmış ve söz konusu Farsça öyküsü Türkçeye çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern İran Edebiyatı, Modern Öykü ve Oyun Yazarları.

Abstract

Ekber Radi, (1939-2007) (1318 hş.-1386 hş.), whose occupation was a teacher, is considered one of the best known story writers and playwrights. His great interest and propensity to story writing dated back to his childhood. He was influenced by Sâdık Hidâyet, a pioneer story writer in the period. His works were compared with Anton Cehov and Henrik Ibsen's. They are Russian and Norwegian playwrights respectively.

In 1959, his story Baran, which is also known as Yagmur in Turkish, was awarded as the best story among thousands in a context organized by a daily newspaper whose name is Ittilaat pressed in Tahran. Ekber Radi embellished his

¹ Ekber Râdî'nin "Bârân" adlı öyküsü, Huseyn Zulfikâr'ın *Çihil Dâstân-i Kûtâh-i Îrânî ez Çihil Nivîsende-i Mu'âsır-i Îrân* (Tahran 1382 hş.) adlı eserinin 310-319. sayfaları arasında yer almaktadır.

*Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı, Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

stories with plain, elaborate and elegant narration with short and meaningful sentences what increased the value of his works in the literature. In the story, Baran, the farmers who experienced drought resulted in decrease in crop productivity thus famine and their anxiety and trouble that they faced are narrated.

In this study, some brief information is stated related to Ekber Radî's life and it is followed by the translation of his story, Baran, to Turkish.

Key Words: Contemporary Iranian Literature, Modern Story Writers and Playwrights

EKBER RÂDÎ

Modern İran Edebiyatı öykü ve oyun yazarı Râdî 1939 (1318 hş.) yılında Reşt'te doğdu. İlköğrenimini dördüncü sınıfa kadar Reşt'te; kalan kısmını ise babasının iflas etmesi nedeniyle göç ettikleri Tahran'da tamamladı. Tahran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bölümü'nden mezun oldu; aynı alanda yüksek lisans eğitimine başladıysa da öğrenimini yarıda bıraktı. Bir süre öğretmenlik yaptı ve 1962 (1341 hş.) yılında emekli oldu.ⁱ

1955 (1334 h.ş.)'de henüz on altı yaşında iken, modern İran hikâyeciliğinin kurucularından olan Sâdık Hidâyet'le tanıştı ve bu tanışma onun öykü yazmaya olan ilgisini artırdı. Hatta Sâdık Hidâyet'in Bûf-i Kûr (Kör Baykuş) öyküsünün etkisinde kalarak, Efsane-i Derya (Deniz Efsanesi) adlı öyküsünü yazdı. 1956 (1335 hş.)'da Keyhan Gazetesinde ilk öyküsü Mûş-i Morde'yi (Ölü Fare) yayımladı. 1959 (1338 hş.)'da Tahran'ın günlük gazetesi İttılaât tarafından düzenlenen bir öykü yarışmasında "Bârân" (Yağmur) adlı öyküsü birincilik ödülü aldı.ⁱⁱ

Oyun yazarlığına son derece ilgi duyan Râdî, aynı yıllarda Rovzene-i Âbî (Mavi Baca) adlı ilk oyununu yazdı. Kısa sürede oyun yazarlığındaki kelimeleri kullanma becerisi ve gücü, duygu aktarımı, İran'ın önde gelen tiyatro yazarlarının dikkatini çekti. Oyunları Rus tiyatro yazarı ve modern kısa öykülerin kurucularından Anton Çehov (1860-1904) ve eleştirel gerçekçi edebiyat anlayışının tiyatrodaki öncüsü, çağdaş tiyatronun kurucularından, Norveçli oyun yazarı ve şair Henrik Ibsen (1828-1906)'nin oyunları ile karşılaştırıldı. Sahneleri daha çok uzun süre ikamet ettiği Gilan şehriyle ve çocukluk anılarıyla doluydu.ⁱⁱⁱ

Meshere (Soytarı), Cadde (Cadde), Sû-i Tefâhum (Yanlış Anlama), Kûçe (Sokak) Râdî'nin öyküleri, Ufûl (Yıldızların Batışı), Merg der Pâyîz (Sonbaharda Ölüm), Ez Poşt-i Şîşehâ (Camların Arkasından), Pillekân (Merdiven), Bûy-i

Bârân-i Latîf (Latîf Yağmur Kokusu) ve Melodî-i Şehr-i Bârân (Yağmur Şehrinin Melodisi) tiyatro oyunları arasındadır. Ölümünden önce yazdığı son oyunu ise Gozer-i Sekkâhâne (Sakahane Geçiti) adlı eseridir.^{iv}

Râdî, 2007 (1386 hş.) yılında ilik kanseri hastalığına yenik düşerek 68 yaşında Tahran'da vefat etti.^v

YAĞMUR

Gul Ağa el fenerinin ışığını yarıya indirdi ve merdiven basamağının üzerine bıraktı. Gökyüzündeki bakışlarını yeryüzüne çevirdi. Küçük Hanım ise, hasır bir sofrayı daha yeni hazırlamış, sofranın kenarına oturmuş, elini çenesinin altına koymuştu.

Gul Ağa'yı görünce:

“Geldin mi?” dedi.

Gul Ağa hiçbir şey söylemedi. Bir şey söylemek istiyordu; ama kelimeler dudaklarının arasında sıkışıp kalmıştı... Yüzünü gökyüzüne çevirdi ve sessizce:

“Hayır, yağmur yağmıyor.” dedi.

Gözünü kırptı, sustu. Sonra boş gözlerle birbirlerine baktılar, bir şey konuşmadılar. Odanın sessizliğini bir sivrisineğin vızıltısı bozdu. Gul Ağa yaklaştı, sofranın kenarına oturdu; ağzı açtı, gözleri kederle doluydu ve bir noktaya bakıyordu. Gölgesi uzun burnuyla yeri yarmıştı; döndü, gölgesine baktı; kristal saplı gaz lambası koyu sarı ışığıyla sofranın ortasında yanıyor, hüzün verici ışık dizileri Gul Ağa'nın solgun yüzüne vuruyordu. Gri renkli dik kaşları, kanatlarının üzerini mor renkli kılcal damarlar kaplamış kalıtsal kemikli uzun burnu; dudagının etrafını saran koyu çizgiler, geçmiş acılardan ve geçmişin sessizliğinden bir göstergeydi.

Sofranın kenarında kıvrılmış uyuyan benekli cılız kedi ayağa kalktı; bir dilenci edasıyla anlamsızca sofraya baktı, eğildi, büküldü, kamburunu çıkardı, esnedi. Lambanın turuncu ışığı onun yeşil renkli cam gözlerinde parlıyordu. Gözlerini kırptı ve birkaç dakika kıvıldamadı. Sonra tekrar gözlerini kapattı, sofranın kenarında kıvrılıp uykuya daldı.

Küçük Hanım, parmaklarını kütürdetti:

“Boyun tüyleri dökülmüş bir horoz gördün mü?” dedi.

“Hayır.” dedi Gul Ağa.

“Neden böyle bilmiyorum.”

“Ne neden böyle?”

“Sürekli ötüp duruyor.”

Gul Ağa umursamaz bir tavır takındı:

“Bir horoz...” dedi ve yine sustu. Küçük Hanım Gul Ağa’nın dudaklarındaki o yapmacık gülümsemeyi gördü. O gülümseme de havada kaybolup gitti. Gul Ağa, keçe kasketini başından çıkarıp kırmış kırmızı alnını sildi. Sessizce:

“Düşün!” dedi.

Küçük Hanım ayağa kalktı, doğruca kavun kümelerinden birinin yanına gitti:

“Keşke civcivlerin beşi ölseydi de tüyleri dökülmüş horoz yaşasaydı...” dedi

Bunu söyledikten sonra sessiz mırıldanmaları da duyulmadı. Küçük Hanım şişman ve kısa bir kadındı, yüzünün bir tarafında yanık izi vardı. Gül desenli bir elbise giymiş, başına uçlarını alnından bağladığı gül desenli bir eşarp sarmıştı.

Gul Ağa, bir taraftan yelpazeyle kendi şelesini^{vi} soğuturken:

“Bugün dergâha gittim, şeyhe bağlandım, dua ettim.” dedi.

Birdenbire sesine bir hüznün çöktü:

“Talihsizlik!”

Küçük Hanım kavunu getirdi, sofranın üzerine bıraktı; alçak bir sesle:

“Dün gece rüyamda Ramazan’ın geri döndüğünü gördüm; elinde bir baston vardı... Onun nasıl olduğunu bilmiyorum.” dedi.

Sustu, bıçağın altında kesilen kavunun soğuk sesi eyvana doğru süzüldü. Gul Ağa şaşkın şaşkın eyvanın üzerindeki iki direğe baktı, kavun kümelerini süzdü, sonra gözü iki direktan aşağı asılmış olan bir balık kafasına takıldı. Küçük Hanım bıçağın ucuyla birkaç kez onun göğsüne dokundu, öksürdü ve mırıldanarak:

“Hatırlıyor musun? Son yem verdiğin boynundaki tüyü dökülmüş civcivdi. Ama şimdi...”

Ve azarlayan bir tavırla devam etti:

“Ooo ne acı...”

Kavunu sofraya bıraktı, Gul Ağa dışarı bakıyordu. Gözleri sanki hafif hafif tüten ve eriyen ince bir külün üzerine oturmuş iki ateş topu gibiydi, birdenbire ümitsizce:

“Bir yıldız...” dedi.

Bir yıldız vardı, siyah bulut parçalarının arkasından yanıp sönen parlak bir yıldız. Hava boğucuydu, rüzgâr yoktu, gökyüzü bulutluydu. Bulut parçaları dağılıyor, yayılıyor, tekrar toplanıyor, çeşit çeşit renge ve şekle giriyordu. Bir parçası kabaran bir horoz şeklini almış, yanındaki bir kürek şekline girmiş, daha yakınındaki Gilanlı bir adam gibi oturmuştu. Sonra bulut parçaları birbirine karıştı ve tekrar birbirinden ayrılıp giderken aralarındaki yarık, katran siyahı gökyüzünde gümüşten bir göğüs gibi belirdi; şeffaf hunisini de yeryüzüne atarak Anı'nın dağlık bölgesinin sıtmaya tutulmuş tenine ve bulutların nemli gölgesine karıştı, gözden kayboldu. Gul Ağa'nın burnuna otların yanık acımtırak kokusu ve ayırt edemediği başka kokular geldi. Sanki her şeyini kaybetmiş gibi hissetti suratını astı ve:

“Ben akşam yemeği yemeyeceğim.” dedi.

“Neden?”

“...”

“Kavunun diğerini kuyuya bağladım, soğumuştur.”

“Hayır, bağırsaklarım düğümleniyor, şişiyorum.” dedi ve ayağa kalktı. Ağrıyan bölgeyi tespit etmek için eliyle karnına bastırdı. Karnının etrafında rahatsız edici bir sıcaklık hissetti, eyvanın önünde kıvranmaya başladı. Eyvan boyunca birkaç defa aşağı yukarı yürüdü, yere tükürdü, oturdu, eğildi, eliyle eyvanın parmaklıklarını tuttu, kafasını dışarı uzattı. Ne fayda? Yeryüzü onun bakışlarının ardından yarılmıştı. Bir damla suya susamış... O uzun günler hala hatırladığı, sabahın kurşun gibi odaya düştüğü günler... Küçük Hanım'la pirinç tarlasına gidip dizlerine kadar suya ve çamura battıkları, aç ve şişman sülüklerin kanlarını emdikleri günler ve nemli geceler... Alabildiğince nemli toprağın

olgunlaşmamış, yumuşak pirinç başaklarını yeşerttiği; düzgün büyümeleri ve meyve vermeleri için zayıf incir ağaçlarına, yaban güllerine güç verdiği; vahşi çakalın veya domuzun pirinç tarlasına girmesini engellemek için horoz ötene, ufuk renklenene, tan yeri ağarana kadar omzunda iki namlulu, ağızdan dolan bir tüfekte pusuda beklediği geceler... Ne şevktir!

Hala o korkuluk hatırladadır... Kendi diktiği, içine saman tıktırıp kendi yeleşini ve saten pantolonunu onun üzerine giydirdiği, başına saf elyaftan hasır bir şapka dokuduğu o korkuluk... Küçük Bey'in öküzünün korkuluğun kolunu kırarak çitten pirinç tarlasına atlayıp tarlanın bir kısmını talan ettiği gün de aklından hiç çıkmamıştı. O tarlayı Küçük Bey için ne niyetle sürmüştü ve bir karşılık istiyordu... Peki şimdi... O çabaların, çalışmaların, ıstırapların hepsi bu kadar kolay yok oldu, heba olup gitti. Eğer iki güne kadar hatta yarın yağmur yağmazsa Lakan^{vii} halkına ne cevap verecekti? Ayakkabısıyla yeri kazan ahlâksız bu adam ona şart koşmuştu:

“Ben bunları anlamam. Önce sonbaharda kırk kutu^{viii} mevlâyî pirinci ata yükle ve dükkânın önüne getir.”

Sonra merdivenleri güm güm aşağı indi ve homurdanarak:

“Onun talihsizliği Gilan^{ix} halkından olmayan birine yüz vermektir.” dedi.

Sonra bu Geda Ali, bu sıfatsız varlık, Gul Ağa'nın ağaçlarını önceden satın almıştı. Gul Ağa gözlerinden kan damlayan o adama nasıl katlanıyordu? Gul Ağa sattığı ağaçların parasını önceden almış, pazartesi pazarına gitmişti. Basma, saten ve patiska parçası almıştı. Şimdi ise altında oturacak bir çulu bile yoktu. Geda Ali sürekli onu karalıyordu. Faydasız olduğunu gördükten sonra gidip şikâyet etti. O vakit, haksız yere ve hak etmediği bir şekilde zindan köşesine gidip yatmalı.

Geda Ali, her çeşit rezilliği yapabilen, hiçbir intikamdan geri durmayan terbiyesiz ve edepsiz bir varlıktır. Daha iki yıl önce aynı bela onun da başına gelmemiş miydi? Bahçesinin yılda üç defa meyve veren incir ağaçlarını önceden satmış fakat sonra ağaçlar kurumuş ve yanmıştı. Adamcağız gün boyunca gidiyordu, bıyığını büküyordu, ahlâksız ve insafsız bir şekilde konuşuyordu. Sonra da Golamalı'yi geceleri Gul Ağa'nın bahçesinden kavun çalmaya teşvik ediyordu: “ Ben Geda Ali'yi tanıyorum; ateş gibi biridir; onun cömertliği bu kadar çabuk biter mi?” ve hemen gözünün önüne Geda Ali'nin bütün bu düzenbazlıklarından sonra gidip Gul Ağa'nın askerlik çağında olan biricik oğlunu ele verdiği gözünün önüne geldi. İki gece sonra omuzunda tüfek, mermi dolu palaskayı beline sarmış askerler odayı kuşattılar. O gece Gul Ağa, tan ağarana

kadar uyumadı, yatağın üzerinde oturdu ve bağırsakları, aynı bu geceki gibi korkudan düğümlendi, zaman zaman şekerli su istedi... Artık gün doğmuştu.

Küçük Hanım Ramazan'ın başucuna Kur'an-ı Kerim bıraktı. Ramazan tabureye doğru gitti, odanın arka camını açtı, dışarıya şöyle bir baktı ve telaşla:

“Kimse yok.”

“Ya Allah!”

Ramazan pencereyi tam kapatmıştı ki odanın kapısı açıldı, esmer bir asker odanın içine girdi:

“Kımıldama!”

Asker ayaklarını açmış, tüfeği omzuna almıştı. Sabahın serin vaktinde, ayaklarını iki yana açmış, tüfeği omzunda bir askerin bıyığı görüldü. Gafil avlanan Ramazan, bir pirinç tanesi gibi yere düştü; zaman ilerledikçe Gul Ağa onun renginin bembeyaz olduğunu gördü; o an bir naaş gibi onu götürdüler. Uzun zamandır Ramazan'dan haber yoktu.

Küçük Hanım geceleri onun hatırasıyla uyuyor, karışık rüyalar görüyor, fakat bu rüyaları Gul Ağa'ya mutlulukla anlatıyordu: “Başına ne geldiğini bilmiyorum.” Son mektubu gönderdiğinde, bu yılın sonbaharıydı, şöyle yazmıştı:

“Reş'te^x bir albayın evinde görevlendirildim. Zaman kötü geçiyor. Tencerenin dibinde kalanları yiyorum. Birkaç gündür ruh halim hiç iyi değil. Geceleri erik ağacının altında yatıyorum; sabaha kadar sivrisineklerin elinden, tuvaletin pis kokusundan uyuyamıyorum. Hava soğuyor. Albayın kızına beni içeri almasını söylemeliyim. Size zahmet olmazsa, bana bir yorgan gönderiniz.”

Mirza Taki-yi Selmani bunları Gul Ağa'ya okuduğunda, Gul Ağa gözyaşlarını tutamadı; fakat ne yapsın yoktu. Mahcubiyetinden ne yorgan gönderdi ne de mektuba cevap verdi...

O an pirinç tarlasında şaşkıncu bir aydınlık belirdi; pirinç çeltiğinden yapılmış evler uzaktan saman kümeleri gibi parladı. Aralıksız gürleyen gök gürültüsü odanın ahşap zeminini titretiyordu. Aşağıdan ineğin bağırtısı geldi. Sofranın kenarında kıvrılıp yatmış olan kedi korkarak uyandı. Kulaklarını dikti, gözlerini gözyuvasında çevirdi, dudaklarının etrafını yaladı, sonra gözlerini kapattı ve tekrar sofranın kenarında kıvrılıp yattı. Gul Ağa gövdesini eyvanın parmaklığına dayadı, elini dışarı uzattı, havanın durumunu anlamaya çalıştı;

sonra kararsız bir bakışla koşmaya başladı. Birdenbire gökyüzünün altında herhangi bir noktada durdu. Yağmur damlalarının eline düşmesini bekliyordu. Küçük Hanım,

“Geldim.” dedi ve birden bağırdı:

“Yağmur... Yağmur... Allah’a şükür!”

Hafif bir rüzgâr esti. Kavun serası yavaşça sallandı. Gul Ağa'nın yüzüne bir soğukluk geldi. Tanımlayamadığı derin bir ses kulaklarını doldurdu. Artık hayatın olağan seslerini duymuyordu. Hatta Küçük Hanım'ın sitem edercesine “Eyvah eşyalar” dediğini bile.

Yağmur yağıyordu. Gul Ağa nemli bir çarşafın altında ona yana bu yana dönüyordu. Hayalinde yeni bitmiş eğik başaklarıyla yeşil pirinç tarlası dalgalanıyordu.

ⁱHuseyn, Zulfikâr, *Çihil Dâstân-i Kûtâh-i Îrânî ez Çihil Nivîsende-i Mu'âir-i irân*, Tahran 1382 hş., s. 310; اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, http://fa.wikipedia.org/wiki/اکبر_رادی.

ⁱⁱ اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, http://fa.wikipedia.org/wiki/اکبر_رادی; اکبر رادی, 8 Ocak 2013, <http://akbarradi.blogfa.com/cat-1.aspx>; اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, <http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=205676>; آثار اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, <http://nalbandiyan.blogfa.com/page/1.aspx>.

ⁱⁱⁱ Zulfikâr, s. 310; Akbar Radi, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, http://en.wikipedia.org/wiki/Akbar_Radi.

^{iv} آثار اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, <http://nalbandiyan.blogfa.com/page/1.aspx>; آثار اکبر رادی, <http://delehza.blogfa.com/post/146/بررسی-آثار-دهه-70-اکبر-رادی-کتاب-ش>.

^v اکبر رادی, Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013, http://glk.wikipedia.org/wiki/اکبر_رادی

^{vi} Şele: Pirinç çorbası.

^{vii} Lakan: İran'ın Reşt şehrinin güneyinde bulunan bir köy.

^{viii} Kutu: Otuz iki kiloluk bir ağırlık ölçümü.

^{ix} Gilan: İran'ın Hazar denizi sahilinde ve kuzey bölgesinde bir eyalet.

^x Reşt: İran'ın kuzeybatısında bir şehir.